

Národní projekt rozvoje čtenářské gramotnosti ve Velké Británii

Radka Wildová

1. Čtenářská gramotnost v České republice

Současná proměna primární školy je zaměřena na individuální osobnostní rozvoj každého žáka ve smyslu dosažení jeho tzv. funkční gramotnosti v jednotlivých vzdělávacích oblastech. Jednou z priorit ve vzdělávání na primární škole je rozvoj čtenářské gramotnosti, která je považována za klíčový faktor ovlivňující vzdělanost jedince, a tedy i celé společnosti.

Čtenářská gramotnost je definována jako: „Komplex znalostí a dovedností jedince, které mu umožňují zacházet s písemnými texty běžně se vyskytujícími v životní praxi (např. jízdni řád, návod na použití výrobku, ...). Jde o dovednosti nejen čtenářské, tj. umět texty přečíst a rozumět jim, ale také dovednosti vyhledávat a zpracovávat informace obsažené v textu, reprodukovat obsah textu apod. Čtenářská gramotnost je považována za součást funkční gramotnosti.“ (Průcha, Walterová a Mareš, 1998)

Z uvedené definice tedy vyplývá, že pojem čtenářská gramotnost je pojem širším než pojem dovednost čtení. Úroveň dovednosti čtení je v České republice poměrně vysoká, o čemž svědčí i průměrná výše čtenářského kvocientu žáků primárních škol. Důvodem je především již tradičně systematická pozornost věnovaná rozvoji prvopočátečního čtení a psaní v české primární škole. (Dobré technice čtení napomáhá i fonetická stavba českého jazyka.)

Na druhé straně však mezinárodní výzkum čtenářské gramotnosti provedený ve školním roce 1994/95 neočekávaně odhalil fakt, že i přes dobrou úroveň dovednosti čtení jsou naši devítiletí a patnáctiletí žáci ze sledovaného vzorku 28 zemí v úrovni čtenářské gramotnosti v pásmu průměru, v některých zkouškách v pásmu podprůměru.

Konkrétně pro čtení to tedy znamená, že i přesto, že naši žáci správně, plynule a rychle čtou, jsou do určité míry „čtenářsky negramotní“, neboť ve smyslu uvedené definice čtenářské gramotnosti, nedokáží dostatečně sledovat obsah čteného textu, získat čtením potřebné informace a ty dále využívat.

I když uvážíme, že výsledky mezinárodního šetření mohly být zpřičiněny i nezkušeností žáků s obdobnými testy, musíme připustit, že čeští žáci projevili v tomto výzkumu v úrovni čtenářské gramotnosti překvapivě nevyrovnané a celkově poměrně nízké výkony.

Za jednu z hlavních příčin bylo označeno dlouhodobě uplatňované tzv. tradiční pojetí výuky čtení ve školách, které upřednostňuje rozvoj a sledování pouze úrovně dovednosti čtení, především na jeho „technickou“ stránku. (Zjišťování rychlosti a správnosti čtení.)

Obecně je však známo, a výsledky uvedeného výzkumu to také naznačují, že dobrá úroveň dovednosti čtení nemusí znamenat také dobrou úroveň čtenářské gramotnosti, tedy, že rozvoj dovednosti čtení je „pouze“ stupněm v rozvoji čtenářské gramotnosti.

Za jednu z podmínek pro optimální rozvoj čtenářské gramotnosti lze považovat zásadní proměnu pojetí výuky čtení v primární škole. Toto „moderní“ pojetí zdůrazňuje již od počátku výuky vedle rozvoje dovednosti čtení také význam rozvoje vztahu k této dovednosti, význam vnitřní motivace před přečítáváním kontrolovatelných a měřitelných výsledků zjišťujících většínou pouze její technický proces.

Ve výuce je preferován rozvoj porozumění čtenému, dovednost pracovat s informací a dovednost využívat čtení jako prostředek komunikace. Dlouhodobým cílem moderního pojetí výuky je dosažení funkční gramotnosti ve čtení (čtenářské gramotnosti).

I když se v rámci transformace českého školství výrazně mění pojetí předškolní výchovy a školního vzdělávání a ve školní praxi se setkáváme s prvními pokusy o praktickou realizaci tohoto moderního pojetí, stále více si uvědomujeme, že tato proměna sama o sobě není zárukou, že z dnešních žáků vyrostou čtenářsky gramotní jedinci, kterým bude čtení umožňovat další vzdělávání, kteří budou mít ke čtení pozitivní vztah a u kterých bude vyvíjena vnitřní potřeba číst. Řešení tohoto významného a dlouhodobého úkolu tedy nemůže realizovat pouze škola a předškolní zařízení.

Toto konstatování naznačuje náročný úkol celosvětového významu, který je třeba v České republice chápat jako důležitý i přesto, že dle výsledků zmiňovaného mezinárodního výzkumu není situace týkající se čtenářské gramotnosti u nás tak alarmující jako v některých zemích (např. USA), kde její řešení vyžaduje okamžitá opatření podpořená nejen veřejností, ale i politickými stranami a vládou. Domníváme se však, že podcenění či zanedbání významu tohoto problému u nás, se může projevit později a pak může být jeho řešení náročnější.

Prevládajícím trendem, jak situaci čtenářské gramotnosti řešit, je v zahraničí tvorba komplexních programů, do jejichž aktivit je zapojena vedle školy právě rodina a širší veřejnost. Jeden z nejrozsáhlejších programů tohoto typu je v současnosti realizován ve Velké Británii.

I přesto, že se Velká Británie zmiňovaného mezinárodního výzkumu čtenářské gramotnosti v r. 1992 neúčastnila, a proto nelze výkony jejích žáků na základě tohoto výzkumu mezinárodně srovnávat, a i přes konstatování, že

vzdělávací situace, a tedy i situace týkající se čtenářské gramotnosti, je při srovnání s Českou republikou dost odlišná (jiná tradice školního vyučování, a tedy i výuky čtení, jiné sociokulturní zázemí žáků, ale i obtížnost čtení anglického jazyka), domníváme se, že právě komplexnost tohoto programu může být do určité míry pro Českou republiku inspirací.

2. Národní projekt rozvoje čtenářské gramotnosti ve Velké Británii

Ve Velké Británii byly v roce 1988 poprvé zavedeny celonárodní osnovy, neboť do této doby byly cíle, obsah, metody a formy vyučování plně v kompetenci jednotlivých škol a jejich učitelů. (Tato absolutní „volnost“ ve vzdělávání ve spojení s neefektivní přípravou budoucích učitelů bývá také často uváděna jako důvod nízké úrovně znalostí a dovedností žáků v jednotlivých vzdělávacích oblastech.)

I po zavedení celonárodních osnov však britští odborníci dlouhodobě upozorňovali na nízkou a nedostatečnou úroveň čtenářské gramotnosti žáků primární školy. Konkrétní údaje z let 1994–1996 uváděly, že pouze u 50 % jedenáctiletých žáků je úroveň čtenářské gramotnosti (čtení, psaní a vyjadřování) na požadované úrovni.

Jelikož si britská vláda uvědomuje dopad těchto zjištění na celkovou vzdělanost národa, rozhodla se připravit a realizovat celonárodní projekt rozvoje čtenářské gramotnosti, do kterého by byla různými formami zapojena celá společnost.

2.1 Cíl programu

Na přípravě projektu se podíleli zástupci široké veřejnosti (učitelé a jejich vzdělavatelé, školní inspekce, ministerstva, nakladatelství, obchody s knihami, rodiče atd.). Výsledkem spolupráce byl vznik projektu, jehož obecným cílem je celkově zvýšit čtenářskou gramotnost a jedním z konkrétních dílčích cílů pak úkol naučit číst 80 % žáků do věku nejpozději 11 let takovým způsobem, aby mohli čtení využívat pro další vzdělávání a osobní kultivaci.

Mezi dílčí cíle patří zefektivnění přípravy budoucích učitelů a podpora vzdělávání učitelů v praxi, probuzení zájmu dospělých o vlastní úroveň čtenářské gramotnosti a její případné zvýšení, vytvoření sítě knihoven, spolupráce s nakladatelstvími, knihkupectvími atd.

2.2 Úloha vlády Velké Británie v projektu

Ve Velké Británii vzniklo vládou podporované „Hnutí na podporu čtenářské gramotnosti“, složené ze zástupců ministerstev, metodiků, učitelů, inspekce, knihovníků a nakladatelů, které připravilo obecný rámec projektu. V návaznosti na tento obecný rámec bylo připraveno konkrétní rozpracování projektu pro jednotlivé cílové skupiny (učitelé, rodiče, knihovny atd.).

Pro podporu realizace projektu zajistila vláda Velké Británie zpracování souboru metodických a výukových materiálů využitelných pro co nejeftivnější výuku čtení ve školách.

Pro pomoc školám různých regionů vytvořila síť 250 konzultantů, jejichž úkolem je pomáhat v jednotlivých oblastech při realizaci cílů vedoucích k rozvoji čtenářské gramotnosti.

Pro finanční zabezpečení realizace projektu počítá vláda s každoročním uvolněním 50 mil. liber.

2.3 Organizace projektu

Projekt je časově rozvržen do dvou fází: I. 1997–2001, II. 2001–2006.

První fáze projektu byla zpracována velmi podrobně a to tak, aby zahrнула všechny vytipované cílové skupiny. Druhá fáze bude konkretizována v průběhu evaluace fáze první.

Jak již bylo uvedeno, na realizaci projektu se vedle učitelů a metodiků podílejí knihovníci, nakladatelé, ale i inspekce, rodiče a širší veřejnost.

2.4 Realizace I. fáze projektu (1997–2001)

2.4.1 Reforma předškolní výchovy a školního vyučování

Nejdůležitějším úkolem na úrovni předškolní výchovy je vedle zpracování kurikula také zajištění předškolní výchovy pro všechny čtyřleté děti.

Národní projekt předpokládá, že každá škola se do realizace jeho cílů zapojí prostřednictvím vlastního projektu, ve kterém si po analýze stávající situace vytyčí jasné a dosažitelné cíle a způsob jejich dosažení. Ve školním projektu by měly být konkretizovány cíle, metody a formy výuky čtení a psaní ve škole, reflektující moderní pojetí rozvoje těchto dovedností.

Národní projekt zdůrazňuje, že výuka čtení a psaní by se měla opírat o využití zájmu žáků a jejich zanícení pro vytvoření pozitivního vztahu ke čtení a psaní. Při výuce by měly být využívány „nejefektivnější“ metody a didaktické pomůcky podporující osvojení si dovednosti čtení a psaní v jejich funkční poloze.

Zároveň uvádí, že výuka čtení a psaní nemá probíhat pouze prostřednictvím individuálních metod práce, neboť větší význam je přisuzován práci společné. Ve Velké Británii je od září 1998 povinně zavedena jedna hodina denně „navíc“ určená pro podporu čtenářské gramotnosti. Kromě stanovení cílů této hodiny je také doporučena časová proporce mezi individuální, skupinovou a společnou prací.

Metodické dokumenty uvádějí, že tato jednotka trvá 60 minut a jejím cílem je zlepšit výuku čtení a psaní žáků a dosáhnout lepších výkonů při zjišťování úrovně čtenářské gramotnosti. Struktura hodiny zahrnuje 15 minut společného čtení a psaní, 15 minut rozvíjení gramatiky, 20 minut řízené

skupinové nebo individuální práce (např. tiché čtení a volné psaní navazující na čtený text) a závěrečných 10 minut je věnováno společné diskusi vycházející z předcházejícího čtení a psaní.

Při školním vyučování by učitel měl mít možnost efektivně spolupracovat se školeným třídním asistentem, který se zabývá přípravou materiálů, ale také individuální péčí o žáky.

Pro školní výuku projekt přináší požadavek snížení počtu žáků ve třídách (maximálně 30 žáků).

Zároveň projekt příkládá význam mimoškolním činnostem zaměřeným na rozvoj čtenářské gramotnosti, na jejichž realizaci se mohou podílet nejen učitelé a třídní asistenti, ale také rodiče, knihovníci a zástupci širší veřejnosti.

2.4.2 Spolupráce s rodiči žáků

Národní projekt zdůrazňuje, že školní vyučování se musí opírat o spolupráci s rodiči žáků. Před jeho přípravou bylo ve Velké Británii vyzkoušeno několik projektů zaměřených na zlepšení spolupráce mezi rodiči a školou při rozvoji čtenářské gramotnosti žáků. Tyto projekty vznikaly a byly realizovány především v sociálně problematických oblastech, kde úroveň vzdělanosti, a tedy i čtenářské gramotnosti, byla velmi nízká. Nejznámějším projektem byl tzv. Birminghamský projekt, na jehož cíle a zkušenosti navázali autoři Národního projektu.

Mezi nejvýznamnější cíle spolupráce s rodiči při rozvoji čtenářské gramotnosti žáků v Národním projektu patří:

- vysvětlit rodičům zodpovědnost při rozvoji čtenářské gramotnosti jejich dětí a význam spolupráce se školou (pravidelné návštěvy školy minimálně dvakrát ve školním roce),
- zapojit rodiče do systematické každodenní péče o čtenářskou gramotnost vlastních dětí (20 minut denně s dítětem číst nahlas nebo mu předčítat),
- zapojit rodiče do sledování Znamky kvality rozvoje gramotnosti na škole svých dětí (viz 2.4.6),
- zvýšit zájem rodičů o vlastní čtenářskou gramotnost a motivovat je pro její případné zvýšení,
- organizovat kurzy rozvoje čtenářské gramotnosti společně pro rodiče a jejich děti v délce 12 týdnů (celkem 96 hod.),
- zapojit rodiče do školního vyučování formou asistentské spolupráce.

Národní projekt zdůrazňuje, že má-li být spolupráce s rodiči efektivní, je třeba společně stanovit plán rozvoje konkrétního žáka na dobu maximálně šesti měsíců a v tomto plánu jasně vyznačit úkoly školy a úkoly rodičů.

2.4.3 Reforma přípravy učitelů

Za naprosto nedostatečnou byla označena dosavadní příprava budoucích učitelů v oblasti rozvoje čtenářské gramotnosti. Proto Národní projekt uvádí, že všichni budoucí učitelé musí být připraveni na výuku čtení a psaní efektivními formami teoretické a praktické přípravy. Příprava budoucích učitelů pro rozvoj čtenářské gramotnosti je nyní považována za jednu z nejpodstatnějších částí jejich celkové učitelské způsobilosti.

Každý studijní program pro budoucí učitele primární školy musí zahrnovat splnění všech vládou stanovených cílů a dosažení určených kompetencí. Vedle testů prověřujících teoretické znalosti musí budoucí učitel absolvovat souvislou praxi, která je „kontrolována“ a evaluována širší skupinou pedagogických odborníků včetně odborníků z jiné vysoké školy, inspekcí atd.

Učitelé v praxi mají možnost vnitřní specializace se zaměřením na rozvoj počáteční dovednosti čtení a psaní nebo na rozvoj čtenářské gramotnosti ve vyšších ročnících primárních škol. Z učitelů se také mohou stát tzv. konzultanti pro rozvoj čtenářské gramotnosti přímo ve škole nebo mimo ni.

Zdůrazněn je i význam dalšího vzdělávání učitelů v praxi, které je realizováno různými formami (docházkou konzultanta přímo na školu, každoročními pětidenními kurzy rozvoje čtenářské gramotnosti, místními programy na podporu přípravy učitelů řízenými pedagogickými centry, pravidelnými školeními asistentů atd.)

2.4.5 Význam školního prostředí

Význam školního prostředí je chápán ve dvou rovinách.

První rovinou je využití čtenářsky podnětného prostředí pro rozvoj čtenářské gramotnosti, tzn. knihoven, čtenářských koutků, zajištění dostatku čtenářských podnětů přímo ve třídě, center na podporu studia (místa, kde se žáci připravují na výuku).

Druhou rovinou je schopný školní management, vstřícný k projektu, umožňující učitelům zavádění efektivních metod učení, dobře spolupracující s rodiči, představiteli obce, pedagogickými centry atd.

2.4.6 Zavedení Znamky kvality rozvoje gramotnosti pro primární školu

Součástí zpětné vazby a ujasnění si, jak škola v rámci projektu pracuje, a zároveň informace o práci školy pro rodiče, je udělování tzv. Znamky kvality rozvoje gramotnosti, která sleduje:

- zapojení celé školy do zlepšování výuky čtení a psaní (znamka zahrnuje vedle oblasti čtení a psaní také matematiku a prvouku),
- konkrétní školní projekt rozvoje čtenářské gramotnosti na škole vycházející ze skutečné situace na škole,
- pravidelné monitorování rozvoje žáků realizované školou,

- individuální plán rozvoje pro žáky s obtížemi v učení,
- metody, organizaci a formy výuky čtenářské gramotnosti včetně využití didaktických pomůcek,
- plán dalšího vzdělávání učitelů,
- plán spolupráce s rodiči, s knihovníky a širší veřejností.

Tuto známku uděluje Rada pro udělování Známků kvality rozvoje gramotnosti, kterou tvoří zástupci inspekce, místních školních rad, metodiků a rodičů. Měla by být využita také inspekcí pro hodnocení práce školy.

2.4.7 Práce s žáky se vzdělávacími obtížemi

Národní projekt doporučuje, aby všechny šestileté děti byly testovány. Tím se má předcházet případným vzdělávacím obtížím. Počítá se s různými formami individuální péče.

V péči o žáky se vzdělávacími obtížemi se zdůrazňuje význam včasné diagnostiky, která by se měla stát východiskem pro přípravu individuálního rozvojového programu pro konkrétního žáka. Tento program by potom měl uskutečnit přímo na škole učitel nebo jeho asistent a doma rodiče žáka. K realizaci individuální nápravy je třeba na každé škole stanovit koordinátora, který bude schopen sestavit individuální programy pro jednotlivé žáky a zároveň dohlížet na jejich provádění.

Jak již bylo uvedeno, současným trendem je včasná náprava – do věku osmi let – neboť pozdější se jeví jako neefektivní a samozřejmě i více finančně náročná. Ve Velké Británii se nyní prosazuje myšlenka významu kvalitní přípravy učitelů v didaktice výuky čtenářské gramotnosti jako významného faktoru předcházení vzdělávacím obtížím žáků.

2.4.8 Vzdělávání bilingvních žáků

Samostatným problémem je vzdělávání bilingvních žáků, jejichž rodným jazykem není angličtina. Pro tyto žáky musí být ve školách připraveny individuální programy rozvíjející mluvenou a psanou podobu angličtiny. Do těchto programů mají být zapojeni asistenti učitelů a rodiče žáků.

Školám bude poskytnut soubor metodických a výukových materiálů, jehož zpracování zajistí vláda a na jehož přípravě se budou podílet vedle vysokoškolských učitelů i metodici a učitelé z praxe.

2.4.9 Význam knihoven

Ve školách by měly vznikat knihovny, které obsahují kvalitní dětský literární fond. Knihy se mají stát přirozenou součástí vyučování, a proto se doporučuje vznik třídních knihovniček. Součástí školní výuky je také naučit žáky využívat knihovny k získávání informací stejně jako místa pro trávení volného času, a proto by školní knihovny měly být otevřeny v době celého vyučování.

Školní i veřejné knihovny by měly mít dostatečně žánrově bohatý literární fond. Předpokládá se spolupráce se školami, s učiteli, rodiči žáků a širší veřejností prostřednictvím neformálních akcí (např. besedy, soutěže, prezentace knižních novinek, návštěvy divadel a exkurze do literárně významných míst, společné projekty pro žáky a rodiče). Vláda se zavázala každoročně uvolnit určitou finanční částku na rozvoj knižního fondu veřejných a školních knihoven.

2.4.10 Podpora místních školních rad a školní inspekce

Při realizaci Národního projektu se předpokládá aktivní spolupráce mezi školními radami, inspekcí, školami a rodiči žáků. Tato spolupráce se netýká pouze národního testování žáků a stanovení Znamky kvality rozvoje gramotnosti na konkrétní škole, ale také například podpory místních projektů zaměřených na další vzdělávání učitelů, na spolupráci s rodiči žáků, s knihovnami.

2.4.11 Rozvoj čtenářské gramotnosti na středních školách

Projekt rozvoje čtenářské gramotnosti na primárních školách by se měl postupně rozšířit i na střední školy. (Předpokládá se ve druhé fázi projektu.)

Autoři projektu doufají, že vzhledem k jeho komplexnosti bude na střední školy přicházet méně žáků s nedostatečnou úrovní čtenářské gramotnosti. Pro tyto žáky by měly být na středních školách připraveny individuální programy rozvoje doplněné příslušnými materiály.

Pro žáky, kteří opouštějí primární školu a úroveň jejich čtenářské gramotnosti je nedostatečná, jsou organizovány letní tábory zaměřené právě na rozvoj čtenářské gramotnosti. Na účast žáků v těchto táborech částečně přispívá vláda Velké Británie.

2.4.12 Národní rok čtení ve Velké Británii

Součástí Národního projektu bylo vyhlášení školního roku 1998/99 jako Národního roku čtení.

Smyslem tohoto vyhlášení bylo zahájení široké celonárodní kampaně zaměřené na podporu čtenářské gramotnosti.

Tato kampaň měla vzbudit zájem co nejširší veřejnosti o problém čtenářské gramotnosti a současně podnítila celou řadu aktivit podporujících Národní projekt.

Cílovými skupinami kampaně pro podporu rozvoje čtenářství byli:

1. Rodiče a všichni dospělí, aby podpořili školy v jejich snaze zvýšit čtenářskou gramotnost žáků. Zároveň byl rodičům vysvětlen jejich význam při rozvoji čtenářské gramotnosti jejich dětí. Celostátně bylo také apelováno na získávání dobrovolníků z řad veřejnosti, kteří by ve školním

vyučování a mimoškolní výchově s rozvojem čtenářské gramotnosti žákům pomáhali.

2. Dospělí, jejichž úroveň čtenářské gramotnosti je nízká. Tito jedinci by se měli snažit úroveň vlastní gramotnosti zvýšit prostřednictvím aktivit organizovaných regionálními pedagogickými centry.
3. Knihovny, aby připravovaly a realizovaly akce podporující zájem žáků, jejich rodičů a široké veřejnosti o čtení (např. besedy s autory a vydavateli knih, prezentace knižních novinek, organizace společných projektů pro rodiče a žáky, pomoc při vytváření školních – třídních knihoven).
4. Veřejné sdělovací prostředky (médiá), aby získaly a udržely zájem žáků, jejich rodičů a široké veřejnosti o rozvoj čtenářské gramotnosti (např. organizace a prezentace výsledků čtenářských soutěží, dramatizace literárních děl, televizní a rozhlasové relace zabývající se čtenářskou problematikou, publikace odborných článků o čtení určených pro různé cílové skupiny).
5. Vydavatelství a nakladatelství, aby zahájila vlastní kampaň pro zpřístupnění knih žákům (např. zřizování školních a veřejných knihoven, sponzorské knižní dary atd.).
6. Obchody a služby, aby se různými aktivitami zúčastnily procesu rozvoje čtenářské gramotnosti (např. předčítání dětem v době nákupu jejich rodičů přímo v obchodních centrech, čtenářské koutky a knihovny v obchodních domech, organizace čtenářských soutěží).

Národní rok čtení byl ihned po svém ukončení rámcově zhodnocen jako efektivní. Analýza konkrétních výsledků a vyslovení závěrů právě probíhá.

2.5 Vyhodnocení Národního projektu rozvoje čtenářské gramotnosti

Orientační vyhodnocování efektivnosti I. fáze projektu probíhá průběžně a je využíváno pro přípravu II. fáze projektu. Celkové zhodnocení efektivnosti Národního projektu bude provedeno až po jeho ukončení.

I když projekt zatím nemohl být ani ve své první fázi celkově vyhodnocen, některá dílčí šetření již na jeho efektivitu ukazují, např. nedávné sdělení televizní stanice BBC o výrazném zlepšení jedenáctiletých žáků v národním testování čtenářské gramotnosti. V tomto sdělení bylo uvedeno, že téměř 71 % žáků dosáhlo požadované úrovně.

3. Inspirace pro Českou republiku

Z výsledků mezinárodního výzkumu čtenářské gramotnosti vyplývá, že problematika zvýšení úrovně čtenářské gramotnosti je aktuální i pro Českou republiku, a to především ve smyslu vytvoření základů dlouhodobé komplexní systematické péče o její rozvoj.

Konkrétní návrh vyžaduje vedle efektivní proměny školního a mimoškolního vzdělávání ve smyslu „moderního“ pojetí také adekvátní proměnu přípravy učitelů, včetně aktivit zaměřených na další vzdělávání učitelů v praxi (proměna předmětových didaktik, inovativní projekty podpory čtenářské gramotnosti, využití dramatické výchovy a metod kritického myšlení, zdůraznění významu osobního příkladu učitele, ...).

V rozvoji čtenářské gramotnosti náleží významná role především rodině. Jeví se jako nezbytné, aby rodiče doma vytvořili svým dětem dostatečně čtenářsky podnětné prostředí, zajímali se o to, jak probíhá rozvoj čtenářské dovednosti a později čtenářské gramotnosti jejich dětí, a byli jim dobrými osobními příklady a pomocníky. Všichni rodiče by také měli pravidelně sledovat, co jejich děti čtou, a společně se školou a knihovnami se podílet na pozitivním ovlivňování jejich čtenářských zájmů.

Důležitý význam vedle školy a rodičů patří také školním a veřejným knihovnám. Lze konstatovat, že naše knihovny již dlouhodobě organizují nejrůznější aktivity podporující zvýšení zájmu žáků o čtení, a tím přispívají ke zvýšení jejich úrovně čtenářské gramotnosti. Těmito aktivitami jsou například projekty spolupráce s autory a nakladateli knih, prezentace knižních novinek, besedy a společná čtení pro rodiče a žáky, včetně organizování čtenářských soutěží, oslavy Dne knihy a Dne čtenářství. V knihovnách by také mohly být volně dostupné testy čtenářské gramotnosti, které by návštěvníci mohli využít pro zjištění vlastní úrovně čtenářské gramotnosti.

K účelné spolupráci je třeba získat i knižní průmysl, který svou obchodní politikou může rozvoj čtenářské gramotnosti významně podpořit (např. slevy knih pro školy a veřejné knihovny, soutěže o knižní dárky, sponzorování akcí podporujících rozvoj čtenářské gramotnosti a výzkumu v této oblasti).

Jako dalšího partnera pro spolupráci je nezbytné získat média, která by měla podporovat čtení jako kulturní hodnotu. Zároveň mohou o významu rozvoje čtenářské gramotnosti informovat v televizních nebo rozhlasových relacích a článcích uveřejněných v odborném a veřejném tisku. Média mají možnost rozvoj čtenářské gramotnosti podpořit i prostřednictvím prezentace dramatizovaných literárních děl, propagací knižních novinek, organizováním čtenářských soutěží, vyhlašování cen za nejlepší literární dílo zpracované žáky atd.

Širší veřejnost, se může fyzicky účastnit jednotlivých aktivit nebo se uplatnit při zajišťování jejich morálního či finančního „sponzorování“.

Nelze pochybovat o tom, že celá řada cíleně orientovaných aktivit již probíhá. Jak již bylo uvedeno, je tomu tak především na úrovni knihoven, neboť právě knihovníci si jako jedni z prvních uvědomují význam čtenářské gramotnosti pro rozvoj jedince a vzdělanosti národa a zároveň jsou konfron-

tování s realitou vztahu českých žáků ke čtení. Tyto projekty jsou nesmírně cenné, ale lze je většinou považovat pouze za osamocené aktivity zanícených jednotlivců či menších skupin občanů bez výraznějšího vzájemného efektivního propojení.

Nezbytným předpokladem pro konkrétní úvahy o zpracování návrhu „programu“ pro rozvoj čtenářské gramotnosti, ve kterém by byla zapojena i širší veřejnost, je však vzbuzení zájmu všech zainteresovaných skupin o nezbytnosti komplexní péče o rozvoj čtenářské gramotnosti včetně vysvětlení faktu, že dobrá úroveň techniky čtení ještě neznamená dobrou úroveň čtenářské gramotnosti, a tedy dovednost čtení funkčně využívat.

Dalším předpokladem je důkladné zmapování již existujících aktivit a kritické zhodnocení reálné možnosti jejich efektivního propojení. Na tuto osvětově analytickou činnost lze potom navázat konkrétními návrhy na propojení již existujících aktivit a přípravou a realizací aktivit nových. V uvedených souvislostech je však třeba podotknout, že nemáme na mysli centralizaci jednotlivých aktivit nebo vytváření širokých teoretických koncepcí, ale vytvoření optimálního a reálného prostoru, který by jako celek podpořil rozvoj čtenářské gramotnosti českých žáků.

Přáli bychom si, aby tento rámec (nebo možná v budoucnu národní strategie či plán) získal podporu co nejširší veřejnosti, ale také například politiků České republiky, tak jako tomu bylo ve Velké Británii.

Literatura

- BARBER, M. *A Reading Revolution: How we can teach every child to read well*. London: Literacy Task Force, 1997.
- Literacy Task Force: *The Implementation of the National Literacy Strategy*. DFEE, 1997.
- Literacy Task Force: *National Year of Reading*. DFEE, 1998.
- Literacy Task Force: *The National Literacy Strategy*. DFEE, 1998.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998.
- REDFERN, A., EDWARDS, V. *How schools teach reading*. London: University of Reading, 1992.
- STRAKOVÁ, J., TOMÁŠEK, V. *Mezinárodní studie čtenářské gramotnosti a její realizace v České republice*. Praha: VÚP, 1995.
- WILDOVÁ, R. Rozvoj čtenářské gramotnosti jako nezbytný předpoklad zvýšení vzdělanosti národa. In *Cesty demokracie vo výchově a vzdelávání*. Bratislava: Iuventa, 1999.

WILDOVÁ, R. Národní projekt rozvoje čtenářské gramotnosti ve Velké Británii. *Pedagogická orientace* 2001, č. 4, s. 76–86. ISSN 1211-4669.

Adresa autorky: PaedDr. Radka Wildová, CSc., Katedra primární pedagogiky, PdF UK, M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha